PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wroclaw University of Economics and Business

Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Research Papers of Wroclaw University of Economics nad Business
Year 2023, Vol. 67, No. 2
ISSN 2392-0041

Kapitał wspólnot lokalnych i jego akumulacja

Monika Krakowiak-Drzewiecka

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

e-mail: monika.krakowiak-drzewiecka@uekat.pl

ORCID: 0000-0002-6020-5150

Agnieszka Kristof

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

e-mail: akristof@ue.katowice.pl

ORCID: 0000-0002-1139-7985

© 2023 Monika Krakowiak-Drzewiecka, Agnieszka Kristof
Praca opublikowana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0). Skrócona treść licencji na https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl

Cytuj jako: Krakowiak-Drzewiecka, M. i Kristof, A. (2023). Kapitał wspólnot lokalnych i jego akumulacja. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *67*(2).

DOI: 10.15611/pn.2023.2.06
JEL Classification: O12, O18, R59

Streszczenie: Celem artykułu jest rozpoznanie sposobu analizy kapitału wspólnoty lokalnej (gminy) oraz jego akumulacji z wykorzystaniem studium przypadku. Przyjęto, że kapitał wspólnoty lokalnej tworzy 7 składowych kapitałów: naturalny, ludzki, kulturowy, społeczny, polityczny, finansowy i infrastrukturalny, a jego akumulacja przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy oraz poprawy standardu życia jej mieszkańców, co z kolei przekłada się na zwiększenie jej atrakcyjności i konkurencyjności.

Empiryczną realizacją przyjętego celu było opracowanie studium przypadku projektu „Aktywne Zabrze". Powstało ono z wykorzystaniem wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego z organizatorem projektu oraz informacji ze źródeł wtórnych. Identyfikacja kapitałów wspólnoty wykorzystywanych w projekcie „Aktywne Zabrze" oraz ich wzajemnych interakcji pozwoliły na wyciągnięcie wniosku, że rozwój poszczególnych typów kapitałów oraz interakcje, do jakich między nimi dochodzi, są decydujące dla akumulacji w każdym z typów oraz dla kapitału gminy w ogóle.

Słowa kluczowe: wspólnota lokalna, kapitał, akumulacja kapitału.

1. Wstęp

Gminy jako jednostki samorządowe „najbliższe" społecznościom lokalnym są przedmiotem przeróżnych analiz i badań naukowych. Wiele z nich dotyczy problematyki rozwoju gmin (w tym rozwoju zrównoważonego), konkurencji między nimi, czynników wpływających na atrakcyjność jednostek terytorialnych czy kwestii zarządzania gminami. Z kwerendy literatury z zakresu funkcjonowania wspólnot lokalnych wynika, że rozwój gmin najczęściej jest analizowany na podstawie zasobów lokalnych czy produktów

gmin, a rzadziej w odniesieniu do ich kapitału. Jeżeli tak się dzieje, to badacze koncentrują się na wybranych typach kapitału, np. społecznym (Gerke i Dalla Pria, 2022, Halstead, Deller i Leyden, 2022) czy kulturowym (Capello i Perucca, 2017; Tubadji i Nijkamp, 2016). Tymczasem w opinii autorek o atrakcyjności, konkurencyjności i rozwoju gminy decyduje akumulacja szeroko rozumianego kapitału wspólnoty lokalnej (kapitału gminy), co starano się dowieść w toku dalszych rozważań.

Celem artykułu jest rozpoznanie sposobu analizy kapitału wspólnoty lokalnej (gminy) oraz jego akumulacji z wykorzystaniem studium przypadku. Jak przedstawiono to w kolejnych częściach artykułu, na kapitał gminy składa się 7 typów kapitałów „szczegółowych", tj. naturalny, kulturowy, ludzki, społeczny, polityczny, finansowy i infrastrukturalny. Przyjęto założenie, że rozwój poszczególnych typów kapitałów oraz interakcje, do jakich dochodzi między nimi, są decydujące dla akumulacji w każdym z wymienionych rodzajów kapitałów oraz dla kapitału gminy w ogóle. W dorobku polskich autorów bardzo trudno jest odnaleźć publikacje, które przedstawiałyby analizę kapitału gminy w tak kompleksowy sposób. Stąd pojawił się pomysł na projekt badawczy poświęcony kapitałowi gminy oraz procesowi jego akumulacji.

W niniejszym artykule zaprezentowano studium przypadku projektu „Aktywne Zabrze", które posłużyło do wstępnej eksploracji zagadnienia badania kapitału wspólnoty lokalnej. Powstało ono na podstawie wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego z jednym z organizatorów projektu oraz źródeł wtórnych (wywiadów radiowych i publikacji internetowych). Był to pierwszy krok w stronę przygotowania projektu badawczego o znacznie szerszym zakresie zarówno podmiotowym, jak i przedmiotowym.

2. Pojęcie kapitału

Słowo „kapitał" początkowo odnosiło się do funduszy, zapasów towarów, masy pieniędzy czy sumy będącej przedmiotem pożyczki. Stosowane było już w starożytnym Rzymie, ów termin pojawił się zatem znacznie wcześniej niż pojęcie „kapitalizmu", które upowszechniło się z początkiem XX wieku (Encyklopedia PWN; Matysiak, 2016, s. 66).

Jako jedno z kluczowych zagadnień ekonomii „kapitał" był i nadal jest przedmiotem badań, a co się z tym wiąże, kolejni ekonomiści oraz badacze z innych dziedzin podejmują próby jego definicji. Nie wchodząc w szczegółową analizę ewolucji pojmowania „kapitału", warto przedstawić zestawienie definicji tego pojęcia proponowanych przez przedstawicieli głównych nurtów ekonomii (tab. 1).

Tabela 1. Systematyzacja definicji „kapitału" z perspektywy teorii ekonomii

Szkoła/nurt ekonomii	Przedstawiciele	Interpretacja pojęcia „kapitał"
Merkantylizm	W. Stafford	Kapitał identyfikowany z pieniędzmi, bogactwem
Fizjokratyzm	F. Quesnay	Kategoria używana w kontekście procesu produkcji. Kapitał dzielił się na dwie kategorie: kapitał stały i zmienny
Ekonomia klasyczna	A. Smith	Gromadzenie bogactwa za pomocą pracy najemnej
	D. Ricardo	Kapitał utożsamiany ze środkami produkcji
Marksizm	K. Marx	Wzrost bogactwa; wartość dodatkowa, tworzona przez pracę pracowników
Ekonomia neoklasyczna	A. Marshall	Element bogactwa, przynoszący jego właścicielowi regularny dochód w długim okresie
	I. Fisher	Kapitał powiązany z dochodem zdyskontowanym

Źródło: (Butkova, 2020).

Z czasem pojęcie kapitału zaczęto postrzegać nieco szerzej aniżeli tylko jako środki finansowe czy zasoby dające podmiotom dochód i w ten sposób wpływające na wzrost bogactwa. W miejsce utożsamiania kapitału z zestawem zasobów czy wartością aktywów pojawiła się koncepcja kapitału jako procesu, za-

proponowana przez K. Marksa, a podzielana też m.in. przez De Soto (2002), który twierdził, że „kapitału nie stanowią zgromadzone zasoby, lecz obecny w nich potencjał do uruchomienia nowej produkcji".

Stopniowo w analizach ekonomistów zaczęto wymieniać konkretne typy kapitałów, które miały stanowić źródło bogactwa podmiotów, tj. kapitał materialny, finansowy i ludzki. Pod koniec XX wieku, głównie za sprawą R. Putnama (1995) i F. Fukuyamy (1996), dodano do tej listy kapitał społeczny, a P. Bourdieu (1986) zaproponował wyróżnienie kapitału kulturowego.

Jak widać, pojmowanie „kapitału" znacznie ewoluowało i oddaliło się od jego pierwotnego znaczenia. W dalszym ciągu w literaturze pojawiają się nowe propozycje definiowania kapitału, które będą odpowiadały realiom XXI wieku. Hosseini (2015) uważa, że kapitał należy traktować jako proces społeczny, w którym wartość dodana wynika m.in. z wykorzystania potencjału pracy fizycznej i umysłowej, zasobów naturalnych, przyrody czy solidarności społecznej.

Z punktu widzenia tematu niniejszego artykułu istotna jest szeroka perspektywa w definiowaniu pojęcia „kapitał". Myśląc o kapitale gminy (wspólnoty lokalnej), z jednej strony należy mieć świadomość różnych zasobów, które się na niego składają, a z drugiej uzmysłowić sobie, że przynajmniej część z tych zasobów może się rozwijać (np. kapitał społeczny czy infrastrukturalny), zatem właściwe byłoby postrzeganie kapitału gminy jako procesu. Przyjąć należy zatem, że kapitał gminy (wspólnoty lokalnej) to proces społeczny, w którym wartość dodana jest wynikiem wykorzystania potencjału, tworzących go kapitałów: naturalnego, kulturowego, ludzkiego, społecznego, politycznego, finansowego i infrastrukturalnego.

3. Kapitał wspólnoty lokalnej i jego akumulacja

Większość autorów zajmujących się analizą kapitału wspólnot lokalnych powołuje się na prace duetu C. B. Flora i J .L. Flora, w których przedstawiony jest podział na 7 typów kapitałów wspólnoty (*community capitals*), tj.: kapitał naturalny, kulturowy, ludzki, społeczny, polityczny, finansowy i infrastrukturalny (*built capital*). W niniejszym artykule również przyjęto tę klasyfikację i na jej podstawie przeprowadzono rozważania dotyczące akumulacji kapitału.

Tabela 2. Rodzaje kapitałów wspólnot lokalnych

Rodzaj kapitału	Definicja	Przykłady
Naturalny	jakość i ilość naturalnych i przyrodniczych zasobów występujących na danym obszarze	powietrze, gleba, woda, minerały, parki, lasy, jeziora, góry, rzeki, pola uprawne, dzika przyroda i inne zasoby naturalne tworzące ekosystem
Kulturowy	wartości, normy, wierzenia i tradycje dziedziczone przez ludzi od rodziny, szkoły i społeczności lokalnej oraz materialne dobra wytworzone w określonym czasie i miejscu (np. obrazy, książki), które mają znaczenie historyczne lub kulturowe	wydarzenia/festiwale kulturalne, dziedzictwo muzyczne, wzornictwo, dzieła sztuki, biblioteki, muzea, wielojęzyczna i wielokulturowa społeczność, stowarzyszenia historyczne
Ludzki	cechy osób zapewniające im zdolność do: zarabiania na życie, wzmacniania społeczności lokalnej oraz w inny sposób przyczyniania się do rozwoju organizacji społecznych, ich rodzin i do samodoskonalenia (Flora i Flora 2008). Obejmuje dostęp do edukacji oraz rozwój wiedzy, udział w szkoleniach, działania na rzecz rozwijania lokalnego przywództwa, dbanie o zdrowie oraz poczucie własnej wartości	formalne i nieformalne instytucje edukacyjne; programy szkoleniowe dla pracowników; programy przywództwa dla dorosłych i młodzieży; działania związane z uczeniem się przez całe życie
Społeczny	powiązania istniejące między ludźmi i organizacjami. które odpowiadają za budowanie spójności społeczności oraz więzi z lokalnymi i zewnętrznymi osobami i organizacjami pomagającymi promować szeroko zakrojone działania w kluczowych sprawach (pomostowe)	działania budujące zaufanie wśród ludzi i grup zróżnicowanych rasowo i etnicznie; zaangażowanie obywateli w dyskusje i wydarzenia społeczności lokalnej; uroczystości lub parady mieszkańców gminy; zaangażowanie w grupy obywatelskie i służbowe; organizacje łączące różnych ludzi i organizacje

Polityczny	zdolność do wpływania i egzekwowania zasad, przepisów i standardów. Dostęp do osób i grup, które mogą wpływać na decyzje. Uczestnictwo w obywatelskim dyskursie na temat trudnych kwestii publicznych	wybrani i mianowani przedstawiciele samorządu terytorialnego i urzędnicy; udział obywateli w grupach, organizacjach, forach zajmujących się istotnymi problemami wspólnoty, liderzy lokalni, sondaże i wyniki głosowania w wyborach lokalnych i krajowych
Finansowy	różnorodność środków finansowych przeznaczonych na inwestowanie w lokalne projekty lub inicjatywy rozwoju gospodarczego. Wysiłki na rzecz budowania dobrobytu i wspierające działania na rzecz rozwoju społeczności lokalnej	fundusze wspólnotowe, dotacje, mikropożyczki, odnawialne fundusze pożyczkowe, instytucje finansowe działające na rzecz rozwoju społeczności lokalnej, banki
Infrastrukturalny	obejmuje infrastrukturę społeczności – podstawowy zestaw obiektów fizycznych i usług niezbędnych do funkcjonowania wspólnoty	technologie informacyjno-komunikacyjne, usługi komunalne, sieć wodno-kanalizacyjna, drogi/mosty, parki biznesowe, szpitale, zasoby lokali mieszkalnych

Źródło: (Beaulieu, 2014; Flora i Flora, 2008; Pitzer i Streeter, 2015).

Kapitał naturalny dotyczy w pierwszej kolejności krajobrazu, powietrza, wody, gleby oraz bioróżnorodności flory i fauny danego obszaru (Flora i Flora 2008), innymi słowy – środowiska naturalnego. Warto także pamiętać o wszelkich walorach danej gminy/miasta, jak np. pogoda, położenie geograficzne, zasoby naturalne czy „uroda miejsca". Z racji tego, że społeczności lokalne są częścią określonego środowiska przyrodniczego, kapitał naturalny odgrywa szczególną rolę w odniesieniu do pozostałych typów kapitałów, jest podstawą do ich występowania i rozwoju (Beaulieu, 2014).

Kapitał kulturowy stanowi swoistą tkankę społeczną danej wspólnoty. Spoiwem bywają: ten sam język, podzielane postawy, wartości, symbole, przekonania czy wspólne zasoby. Kulturę tworzą materialne i niematerialne aspekty życia ludzi, przekazywane często z pokolenia na pokolenie, między członkami danej społeczności. Kulturę określonej wspólnoty można obserwować w charakterystycznych strojach, muzyce, przemyśle, sztuce, języku i zwyczajach. Jej przejawem są także wydarzenia, książki, obrazy, rzeźby, festiwale, muzea i inne działania społeczności lokalnej (Flora i Flora 2008).

Istotą kapitału ludzkiego jest indywidualna konkurencyjność, oparta na zasobach intelektualnych, motywacyjnych i symbolicznych (np. prestiż). Wskaźnikami tych zasobów mogą być: wykształcenie, doświadczenie zawodowe, migracje oraz zdolności, zdrowie czy dobrostan psychiczny (Czapiński, 2008). Rozwój kapitału ludzkiego obejmuje zatem wszelkie działania, jakie ludzie podejmują w celu rozwoju swojej wiedzy, dbania o zdrowie fizyczne i psychiczne czy poszerzania kompetencji zawodowych. Przynosi to efekty poszczególnym jednostkom, ale w ostateczności wpływa na zasoby kapitału ludzkiego danej społeczności lokalnej. Społeczności lokalne, w których są dobrze wykształceni, zdrowi i wykwalifikowani pracownicy, są bardziej odporne w sytuacjach niepewności czy kryzysu gospodarczego (Beaulieu, 2014).

Kapitał społeczny opiera się na konkurencyjności zespołowej zależnej od wzajemnych relacji członków grupy. Jest on swojego rodzaju spoiwem społeczności lokalnej, który sprzyja jej rozwojowi na wielu płaszczyznach, w tym również ekonomicznej. Podstawą współdziałania na rzecz dobra publicznego jest wzajemne zaufanie członków grupy. Zalety kapitału społecznego nie ograniczają się jedynie do efektów ekonomicznych. Rozciągają się na szeroko rozumianą jakość życia społeczeństwa (Czapiński, 2008).

Kapitał polityczny wspólnoty lokalnej można rozpatrywać w kilku wymiarach. Najbardziej oczywiste skojarzenie dotyczy osób, które mają władzę i mogą wpływać na społeczność lokalną i jej funkcjonowanie. Innymi słowy – mają możliwość i zdolność podejmowania decyzji związanych z dystrybucją/alokacją publicznych i prywatnych zasobów w obrębie wspólnoty. Drugi wymiar związany jest z dostępem do osób/podmiotów, które posiadają zasoby umożliwiające wpływ na decyzje istotne z punktu widzenia społeczności lokalnej. Natomiast trzeci wymiar obejmuje wszelkie działania zmierzające do wykreowania nowych przywódców/liderów społecznych oraz wzrostu zaangażowania mieszkańców w sprawy wspólnoty (Flora i Flora, 2008).

Kapitał finansowy obejmuje wszelkie zasoby potrzebne do sfinansowania świadczeń, budowy (np. infrastruktury), realizacji różnorodnych programów i projektów oraz aktywa wspierające ekonomiczny, społeczny i infrastrukturalny rozwój wspólnoty lokalnej. Ważnym elementem kapitału finansowego są wiarygodne instytucje finansowe, np. banki rozwoju, fundusze pożyczkowe czy fundusze oferujące mikropożyczki dla przedsiębiorców. Ich zadaniem jest dostarczenie finansowych zasobów społeczności lokalnej w celu stymulowania wzrostu gospodarczego i wspierania stabilnego rozwoju lokalnej i regionalnej gospodarki (Beaulieu, 2014). Jest to możliwe dzięki wzmacnianiu potencjału społeczności lokalnej, rozwojowi biznesu, wsparciu obywatelskiej i społecznej przedsiębiorczości, co powinno się przełożyć na wzrost dobrobytu obecnych i przyszłych mieszkańców gminy (Mattos, 2015).

Kapitał infrastrukturalny to wszelkie obiekty, które tworzą infrastrukturę gmin lub przyczyniają się do jej rozbudowy. Będzie to zatem wszystko to, co zbudował człowiek, by ułatwić funkcjonowanie społeczności lokalnej. W szczególności można tu wymienić: drogi, mosty, lotniska, budynki (np. sklepy, szkoły, fabryki, szpitale), oczyszczalnie ścieków, obiekty publiczne czy technologie komunikacyjne. Kapitał infrastrukturalny odnosi się także do użytkowania i zagospodarowania terenu, tzn. tego, jak są rozplanowane gminy/miasta i ich sąsiedztwo. Wszystkie elementy składające się na kapitał infrastrukturalny mogą mieć znaczący wpływ na fizyczne i psychiczne samopoczucie mieszkańców i ich życie społeczne (Beaulieu, 2014).

Istotne znaczenie ma fakt, że omówione kapitały wspólnoty lokalnej przedstawione w tab. 2 nierzadko na siebie oddziałują. Przykładowo kapitał finansowy wspólnoty lokalnej jest częściowo zależny od wiedzy i umiejętności społeczności lokalnej (kapitał ludzki), sieci powiązań społecznych wewnątrz gminy i z podmiotami zewnętrznymi (kapitał społeczny), ich wpływu na alokację zasobów w gminie i poza nią (kapitał polityczny), a także od zasobów naturalnych, np. nieruchomości przy plaży, widoku na góry, dostępu do portu czy kopalni węgla. Podobnie kapitał infrastrukturalny będzie lepiej rozwinięty w społecznościach charakteryzujących się wysokim poziomem kapitałów: ludzkiego, politycznego i finansowego (Daniel, Mazumder, Enderami, Sutley i Lequesne, 2022, s. 4).

Opis poszczególnych typów kapitałów może sprawiać wrażenie, że przedstawione zostały pewne zestawy zasobów, a nie procesy. Niemniej fakt wzajemnych odziaływań pomiędzy poszczególnymi typami kapitałów i możliwości przekształcania ich w różnych kierunkach daje podstawę do postrzegania kapitału gminy w kategorii procesu. Przyczynia się do tego także akumulacja kapitału rozumiana jako gromadzenie, przetwarzanie i pomnażanie wyjściowych zasobów w celu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy oraz poprawy standardu życia jej mieszkańców.

Za główne cele akumulacji kapitału uznaje się:

- tworzenie nowego kapitału/zasobów,
- poszerzenie lub modernizację/przekształcenie/rozwój istniejącego kapitału,
- kreację zasobów rezerwowych/zabezpieczeniowych.

Akumulacja ta dotyczy zarówno poszczególnych typów kapitałów, jak i kapitału gminy ogółem.

4. Projekt „Aktywne Zabrze" – studium przypadku

Na podstawie obserwacji inicjatywy lokalnej podjętej w Zabrzu i realizowanej w formie projektu podjęto próbę zidentyfikowania poszczególnych typów kapitałów oraz wskazania powiązań między nimi. Aktywne Zabrze" to projekt, który powstał, aby kreować właściwe postawy w zakresie zdrowego stylu życia. Dotyczy istotnego obszaru kształtowania i rozwoju kapitału ludzkiego, który powiązany jest ze stanem zdrowia i jakością życia, przez co może wpływać na aktywność zawodową, a także społeczną. Projekt „Aktywne Zabrze" oferuje szeroki wachlarz bezpłatnych zajęć sportowych dla mieszkańców miasta Zabrze. Opisu i analizy projektu dokonano, opierając się na wywiadzie bezpośrednim przeprowadzonym z jednym z organizatorów projektu, analizie wywiadów radiowych oraz informacjach na

stronie internetowej projektu „Aktywne Zabrze" oraz Facebooku[1]. Celem badania jest rozpoznanie wpływu działań podejmowanych w ramach projektu na poszczególne rodzaje kapitału wspólnoty lokalnej oraz ich wzajemnego oddziaływania.

4.1. Opis projektu „Aktywne Zabrze"

Projekt „Aktywne Zabrze" obejmuje cykl bezpłatnych szkoleń z instruktorami i trenerami z dyscyplin sportowych, takich jak aqua aerobic, badminton, bieganie, fitness, kolarstwo MTB, kolarstwo szosowe, narciarstwo biegowe, narciarstwo zjazdowe, nordic walking, piłka nożna, siłownia, speedminton, spinning, snowboard, szachy, tenis, wspinaczka halowa, yoga, przeznaczonych dla mieszkańców Zabrza. Celem projektu jest zaszczepienie w mieszkańcach miasta chęci uczestnictwa w kulturze fizycznej i rekreacji, a tym samym propagowanie zdrowego trybu życia.

Projekt jest realizowany pod patronatem prezydenta miasta Zabrze, a od 4 lat może poszczycić się również honorowym patronatem Ministerstwa Sportu. Powstał w 2012 r. z inicjatywy 3 osób, pasjonatów sportu, mających odpowiednie uprawnienia oraz wykształcenie. Pomysł narodził się w wyniku uczestnictwa jednego z pomysłodawców i koordynatorów projektu w rajdzie rowerowym w Kudowie-Zdroju, zorganizowanym w ramach programu „Aktywna Kudowa". Stanowiło to bodziec do podjęcia rozmów, a następnie przygotowania projektu. Jest to projekt innowacyjny, w Polsce aktualnie funkcjonują jeszcze tylko 3 inne tego typu projekty: „Aktywna Kudowa", „Aktywna Rajcza" oraz „Aktywna Warszawa".

4.2. Wdrożenie i realizacja programu

„Aktywne Zabrze" zakłada nieodpłatne zaoferowanie zajęć sportowych dla mieszkańców Zabrza oraz zawodów z wybranych dyscyplin sportowych. Oferta jest dostosowywana do możliwości finansowych, trenerskich oraz instruktorskich, a także weryfikowana przez obserwację zainteresowania wybranymi zajęciami. Jego realizacja rozpoczęła się od zaoferowania zajęć z czterech dyscyplin sportu – biegania, nordic walkingu, narciarstwa biegowego oraz narciarstwa zjazdowego, a następnie zawodów wieńczących te aktywności. W kolejnych latach rozwijano ofertę, angażując w projekt kolejnych instruktorów i trenerów z odpowiednim uprawnieniami. Aktualnie zajęcia sportowe odbywają się niemal codziennie, a oferta obejmuje szeroki wachlarz dyscyplin sportu.

Liczba oferowanych zajęć oraz dostępnych miejsc, a także ich częstotliwość zależne są od możliwości finansowych. „Aktywne Zabrze" finansuje swoją działalność ze środków uzyskanych w postaci zarówno dotacji z Miasta Zabrze, jak i przez sponsoring partnerów. Istotnym wsparciem jest także wolontariat wielu zaangażowanych w projekt osób, który w znacznej mierze umożliwia jego realizację. Ze względu na rozmiary projektu realizacja części zajęć odbywa się dzięki podpisaniu umów z podmiotami działającymi na terenie miasta, takimi jak Studio Maciej czy Studio Figura.

„Aktywne Zabrze" prowadzi zajęcia na terenie Zabrza oraz jego okolic, korzystając nieodpłatnie z dostępnej w mieście infrastruktury. Zajęcia ze sportów, takich jak narciarstwo zjazdowe oraz biegowe, ze względu na uwarunkowania naturalne odbywają się w wybranych miejscowościach górskich. Promocja projektu początkowo odbywała się dzięki plakatom rozwieszanym na terenie miasta, na stronie internetowej oraz Facebooku. Obecnie zrezygnowano już z plakatów, a terminarz zajęć udostępniony jest również poprzez Kalendarz Google oraz aplikację miejską. Skalę tej lokalnej inicjatywy można zmierzyć frekwencją. Z zajęć „Aktywnego Zabrza" korzysta 5500-7500 osób rocznie, przy niespełna 170 tysiącach mieszańcach miasta. Z uwagi na atrakcyjność oferty i coraz większą widoczność projektu także w miejscowościach ościennych zainteresowanie zajęciami i zawodami wykracza poza granice Zabrza.

[1] Wywiad bezpośredni przeprowadzony został z wykorzystaniem scenariusza wywiadu składającego się z 18 pytań/wątków, które dotyczyły pomysłu na projekt, jego organizacji i realizacji, a także ewolucji i efektów podejmowanych działań. Poruszono także temat trudności, jakie pojawiły się w realizacji przedsięwzięcia, a także możliwości rozwoju i korzyści dla mieszkańców oraz władz miasta.

Organizatorzy w ramach ewaluacji prowadzą rozmowy z uczestnikami zajęć oraz zawodów sportowych. Istotnym źródłem informacji o odbiorze zajęć oraz imprez sportowych są komentarze, które pojawiają się przy okazji publikowania fotorelacji oraz informacji z tych wydarzeń. Stanowi to bodziec do rozwijania i udoskonalania oferty.

Rokrocznie organizowane są zawody o Puchar Prezydenta Miasta Zabrze. W 2020 r. wdrożono projekt „4 pory roku", w ramach którego organizowane są zawody w czterech dyscyplinach: narciarstwo alpejskie, kolarstwo, bieganie oraz pływanie. Zawody stanowią motywację do aktywnego uczestnictwa w zajęciach dostępnych w ramach oferty. Dodatkową zachętą dla uczestników są medale, które otrzymuje się za udział w zawodach. We wszystkich czterech dyscyplinach wzięło udział ponad 500 zawodników, z czego wielu zdobyło wszystkie powyższe medale, czyli brało udział we wszystkich czterech konkurencjach. Zawody odbyły się również w roku 2021, a w bieżącym roku rozpoczęty cykl jeszcze nie dobiegł końca.

4.3. Identyfikacja kapitałów wspólnoty lokalnej na podstawie projektu „Aktywne Zabrze"

Realizacja projektu „Aktywne Zabrze" ze względu na już niemal 10-letni okres trwania stanowi interesujący przypadek do analizy w kontekście budowania kapitałów w mieście, a także analizy wzajemnego ich przenikania.

Badając działania podejmowane w ramach projektu oraz korzyści, jakie może przynieść, zakładano, że wpływa na różne rodzaje kapitałów, tj. kapitał ludzki, kapitał społeczny, kapitał kulturowy, kapitał naturalny i infrastrukturalny czy nawet polityczny. Widoczne jest również ich wzajemne oddziaływanie. W ramach projektu korzysta się z zasobów ww. kapitałów, a jego realizacja pozwala te kapitały rozwijać/zwiększać. Na podstawie przeprowadzonych badań, mających charakter eksploracyjny, podjęto próbę rozpoznania wpływu poszczególnych aktywności realizowanych w ramach projektu na poszczególne rodzaje kapitału w mieście. Założono, że widocznie rosnące zainteresowanie projektem, obserwowane na podstawie rosnącej liczby uczestników – z ok. 600 rocznie na początku do ok. 7500 obecnie, wpływa na wzrost kapitałów w gminie[2].

Projekt w pierwszej kolejności wywiera wpływ na kapitał ludzki przez zwiększanie zasobu wiedzy mieszkańców, kształtowanie właściwych postaw i nawyków oraz wpływanie na stan ich zdrowia fizycznego i psychicznego. Na budowanie kapitału oddziałuje zarówno aktywny udział w oferowanych zajęciach i zawodach sportowych, jak i uczestnictwo bierne – kibicowanie, obserwacja czy śledzenie informacji o tych wydarzeniach w mediach lokalnych. Budowanie kapitału ludzkiego widoczne jest również w rozwoju indywidualnym organizatorów i wykonawców projektu, na co wskazuje rosnąca z roku na rok profesjonalizacja oferowanych zajęć i organizowanych zawodów. Osoby zaangażowane w projekt w celu realizacji zajęć, takich jak kolarstwo czy nordic walking, także rozszerzali swoje uprawnienia.

Mieszkańcy Zabrza korzystający z oferty „Aktywnego Zabrza" oraz różne instytucje zaangażowane w projekt integrują się wokół realizowanych zajęć oraz imprez sportowych, budując tym samym kapitał społeczny. Powstają lub umacniają się relacje społeczne oraz zaufanie – zarówno wzajemne, jak i do jednostek czy instytucji. Warto dodać, że to przy wykorzystaniu istniejącego w mieście kapitału społecznego, który stale się rozwija, zbudowano analizowany projekt.

Na podejmowanych w ramach projektu działaniach zyskują również kapitał kulturowy, zaszczepienie idei, kształtowanie gustów czy hierarchii wartości, pozyskana wiedza na temat kultury fizycznej, wiedza na temat miasta i jego zasobów, na temat tego, co się dzieje w mieście, budowanie nawyków czerpania

[2] Należy zwrócić jednak uwagę, że oferta od czasu uruchomienia pierwszych zajęć ulega zmianie. Rodzaje zajęć są dostosowywane do zainteresowania uczestników, a liczba miejsc na poszczególnych zajęciach oraz szerokość oferty jest bezpośrednio uzależniona od ograniczeń finansowych. Organizatorzy widzą potencjał rozwojowy w przypadku znalezienia możliwości finansowania dodatkowych aktywności.

niefinansowych korzyści z udziału w życiu społecznym. Większość zajęć i zawodów odbywa się na terenie miasta Zabrze, co daje możliwość zapoznawania się z jego krajobrazem i dziedzictwem kulturowym.

Koordynatorzy korzystają z dostępnego kapitału naturalnego i infrastrukturalnego. Zajęcia odbywają się przy wykorzystaniu dostępnej w mieście infrastruktury sportowej i drogowej czy terenów poprzemysłowych oraz parków i lasów. W ostatnim przypadku zrekultywowane tereny w centrum miasta wykorzystano np. do zorganizowania i przeprowadzenia zawodów rowerowych MTB. Była to impreza rangi krajowej, dzięki czemu stała się okazją nie tylko do promocji samego wydarzenia, ale również do promocji miasta. Takie inicjatywy pozwalają dostrzegać potrzeby, ale także możliwy do wykorzystania potencjał zasobów miasta, co w przyszłości może rozwijać kapitał naturalny/miejski.

Przy okazji realizacji projektu i tym samym budowania i wzmacniania omówionych już kapitałów, w tym w szczególności ludzkiego, społecznego i kulturowego, pomysłodawcy i koordynatorzy „Aktywnego Zabrza" budują także kapitał polityczny, który można w tym przypadku rozumieć jako możliwość wywierania realnego wpływu na to, co dzieje się w mieście, w jakim kierunku ma się ono rozwijać. Natomiast współpraca i wsparcie projektu przez władze miasta buduje kapitał polityczny obecnie rządzących. Coraz większe imprezy sportowe organizowane w ramach projektu pozwalają na wykorzystywanie jego potencjału, a przy okazji także budowanie wizerunku i promocję miasta.

Ostatnim istotnym z punktu widzenia miasta rodzajem kapitału jest kapitał finansowy. Projekt „Aktywne Zabrze" nie wpływa bezpośrednio na budowanie kapitału finansowego miasta ani nie przynosi bezpośrednich korzyści finansowych. Miasto, wspierając projekt, angażuje swoje zasoby zarówno finansowe, jak i rzeczowe, nie w celu uzyskiwania korzyści finansowych, ale po to, aby poprawić zdrowie, komfort życia mieszkańców miasta, ich świadomość i wiedzę, ale także integrować lokalną społeczność i zaangażować ją w życie miasta. Można jednak zakładać, że budowanie i wzmacnianie omówionych wcześniej kapitałów, a także promocja miasta poprzez projekt, a w szczególności imprezy sportowe, może również w przyszłości skutkować wzrostem kapitału finansowego dzięki przyciąganiu odpowiednich osób i inwestycji. „Aktywne Zabrze" zwiększa bowiem atrakcyjność miasta dla obecnych i potencjalnych mieszkańców oraz ze względu na ciągle poszerzającą się ofertę może być zachętą dla inwestycji zarówno podmiotów wewnętrznych, jak i inwestorów spoza miasta.

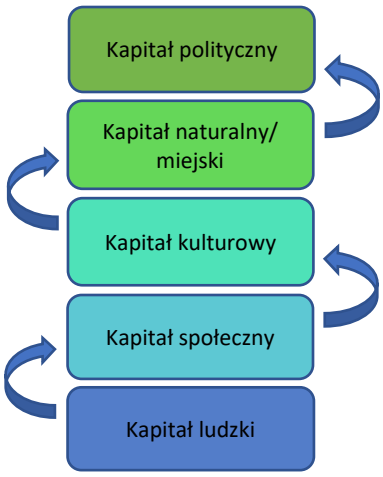

Rys. 1. Narastanie kapitału w mieście

Źródło: opracowanie na podstawie (Surata, Martiningsih i Jayantini, 2014).

Wzrost omawianych kapitałów jest pożądany, ponieważ prowadzi do rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, stąd projekty, takie jak „Aktywne Zabrze", stanowiące oddolną inicjatywę, są także istotnym elementem budowania kapitału miejskiego. Wychodząc od kapitału ludzkiego, kolejno zaprezentowane kapitały napędzają się wzajemnie i mogą się przyczyniać do wzrostu kolejnych (rys. 1). Stopień aku-

mulacji kapitałów będzie stanowił przedmiot dalszych badań, przy wykorzystaniu innych niż studium przypadku metod badawczych.

Potwierdzeniem skuteczności aktywności podejmowanych w ramach projektu w tym wymiarze z pewnością byłyby przeprowadzane systematycznie badania mieszkańców miasta. Takich badań do tej pory nie wykonano, ale w trakcie opracowania niniejszych artykułu pojawił się pomysł na ich przygotowanie. Dotychczas sukces projektu jest mierzony poprzez rosnące zainteresowanie mieszkańców zajęciami oraz imprezami sportowymi, niesłabnącą, a w przypadku niektórych imprez rosnącą frekwencją oraz potrzebą rozwijania dostępnej oferty. Jak już wspomniano, istotnym źródłem informacji są rozmowy z uczestnikami projektu, a także komentarze zamieszczane w mediach społecznościowych.

Zgodnie z zaprezentowanym opisem analiza projektu może prowadzić do przypuszczenia, że prezentowane kapitały wzrastają. Istotne jest jednak także dostrzeżenie ich wzajemnego oddziaływania na siebie. Te wzajemne powiązania przedstawione zostały na rys. 2.

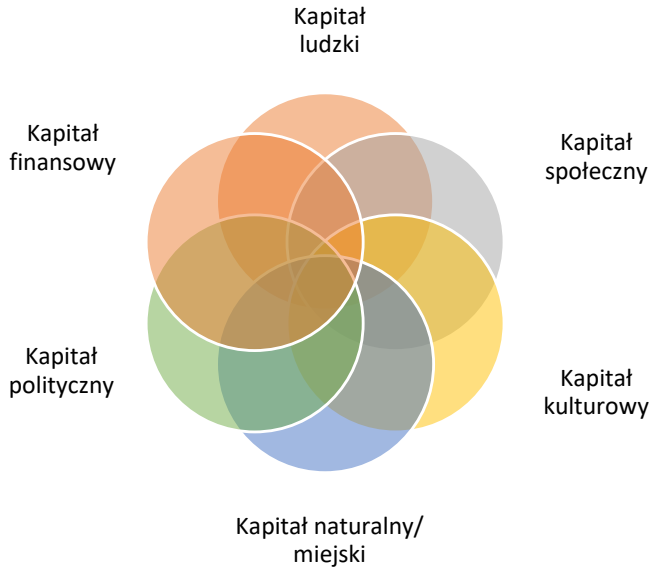

Rys. 2. Wzajemne przenikanie się kapitałów w mieście na przykładzie projektu „Aktywne Zabrze"

Źródło: opracowanie na podstawie (Flora, 2006).

Przepływy pomiędzy analizowanymi kapitałami są nieodzowne. „Aktywne Zabrze" korzysta z umiejętności, wiedzy i doświadczenia organizatorów oraz zaangażowanych instruktorów, a także z istniejącego już kapitału społecznego i kulturowego. Do organizacji zajęć oraz imprez sportowych wykorzystuje się infrastrukturę istniejącą na terenie miasta oraz w jego okolicach (jak w przypadku narciarstwa zjazdowego i biegowego), jak np. zrewitalizowane tereny poprzemysłowe, obiekty sportowe, parki i lasy, co można zaliczyć do kapitału naturalnego i infrastrukturalnego. Koordynatorzy projektu utrzymują pozytywne relacje z władzami miasta, korzystając z ich wsparcia w różnych sferach działalności.

5. Zakończenie

Badania oparte na informacjach pochodzących ze źródeł pierwotnych i wtórnych, które stanowiły podstawę opracowania studium przypadku projektu „Aktywne Zabrze", upewniły autorki w przekonaniu, że warto analizować kapitał gminy w tak szerokim ujęciu. Potwierdziło się także przyjęte założenie, że rozwój poszczególnych typów kapitałów oraz interakcje, do jakich dochodzi między nimi, są decydujące dla akumulacji w każdym z typów oraz dla kapitału Zabrza w ogóle.

Jak zostało już wspomniane we wprowadzeniu, studium przypadku stanowiło rodzaj badań wstępnych (eksploracyjnych), które miały posłużyć do przygotowania projektu badawczego o szerszym zakresie. Przygotowanie studium przypadku projektu „Aktywne Zabrze" skłoniło autorki do sformułowania pytań badawczych, które będą stanowiły punkt wyjścia tworzonego projektu:

- Jakie czynniki wpływają na rozwój poszczególnych typów kapitałów?
- Jak przebiega akumulacja poszczególnych typów kapitałów, a jak kapitału gminy?
- Czy akumulacja kapitału w różnych gminach przebiega podobnie czy występują znaczące różnice? Jeżeli takie różnice występują, to z czego wynikają?
- Czy można wyróżnić kluczowe typy kapitałów dla przebiegu akumulacji kapitału gminy?
- Kto/jakie podmioty mają wpływ na poszczególne typy kapitałów?
- W jaki sposób akumulacja kapitału gminy przekłada się na jej zrównoważony rozwój, poziom życia mieszkańców i zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej?

Przyszły projekt badawczy będzie obejmował przygotowanie kolejnych studiów przypadków projektów i inicjatyw z różnych gmin, co pozwoli na przeprowadzenie porównań zarówno między poszczególnymi przypadkami, jak i kapitałami samych gmin. Zakres pozyskiwanych informacji będzie bardziej szczegółowy, a źródłami informacji będą przedstawiciele wszystkich podmiotów uczestniczących w analizowanych przedsięwzięciach.

Autorki żywią nadzieję, że przygotowywany przez nie projekt badawczy i związane z nim publikacje stanowić będą uzupełnienie luki w sposobie postrzegania czynników decydujących o rozwoju polskich gmin oraz roli podmiotów uczestniczących w tym procesie

Literatura

Beaulieu, L. J. (2014). The community capitals framework. *Community Vitality & Sustainability*. Pobrane z https://pcrd.purdue.edu/wp-content/uploads/2020/09/Community-Capitals-Framework-Writeup-Oct-2014.pdf

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. W: J. G. Richardson (red.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (s. 241-258). New York: Greenwood.

Butkova, O. (2020). *The definition of «capital» as an economic and accounting category* (E3S Web of Conferences 175, 13011 (2020), *INTERAGROMASH 2020*). Pobrane z https://doi.org/10.1051/e3sconf/202017513011

Capello, R. i Perucca, G. (2017). Cultural capital and local development nexus: Does the local environment matter? W: H. Shibusawa, K. Sakurai, T. Mizunoya, S. Uchida (red.), *Socioeconomic environmental policies and evaluations in regional science. New frontiers in regional science: Asian perspectives*, 24. Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-0099-7_6

Parsfield, M., Morris, D., Bola, M., Knapp, M., Park, A., Yoshioka, M. i Marcus, G. (red.). (2015). *Community capital. The value of connected communities. Action and research centre*. RSA. Pobrane z https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsaj3718-connected-communities-report_web.pdf

Czapiński, J. (2008). Kapitał ludzki i kapitał społeczny a dobrobyt materialny. Polski paradoks. *Zarządzanie Publiczne, 2*(4), 5-28.

Daniel, L., Mazumder, R. K., Enderami, S. A., Sutley, E. J. i Lequesne, R. D. (2022). Community capitals framework for linking buildings and organizations for enhancing community resilience through the built environment. *Journal of Infrastructure Systems*, 28(1). DOI: 10.1061/(ASCE)IS.1943-555X.0000668

De Soto, H. (2002). *Tajemnica kapitału*. Chicago-Warszawa: Fijor Publisching.

Flora, C. B. i Flora, J. L. (2008). *Rural communities: Legacy and change* (3rd edition). Boulder, CO: Westview Press.

Flora, C. B.(2006). Community framework & sustainable communities. *Rural Studies Research Seminar, University of Guelph*, July 4.

Fukuyama, F. (1996). *Trust: Social virtues and the creation of prosperity*. Simon and Schuster.

Gerke, A. i Dalla Pria, Y. (2022). The role of social capital in territorial development: the case of a French post-industrial region. *Regional Studies*. DOI: 10.1080/00343404.2022.2069237

Halstead, J. M., Deller, S. C. i Leyden, K. M. (2022) Social capital and community development: Where do we go from here? *Community Development*, *53*(1), 92-108, DOI: 10.1080/15575330.2021.1943696

Hosseini, S. A. H. (2015). *Capital and Its Alternatives: Why capital in 21st century needs a better definition*. GlobalAlternativesWordpress.com. Pobrane 22 lutego 2015 z https://globalalternatives.wordpress.com/2015/02/22/capital-and-its--alternatives/

Mattos, D. (2015). Community capitals framework as a measure of community development. *Cornhusker Economics*, (811). Pobrane z https://digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/811

Matysiak, A. (2016). Własność i kapitał. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (260), 66-77.

Pitzer, K. A. i Streeter, C. L. (2015). Mapping community capitals: A potential tool for social work. *Advances in Social Work, 16*(2), 358-371, DOI: 10.18060/17470

Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, *6*(1), 65-78.doi:10.1353/jod.1995.0002

Surata, S. P. K., Martiningsih, N. G. A. G. E. i Jayantini, I. G. A. S. R. (2014). *Participatory mapping: developing collaborative learning for educating youth to understanding their cultural landscape heritage*. Pobrane z www.researchgate.net

Tubadji, A. i Nijkamp, P. (2016). Impact of intangible cultural capital on regional economic development: A study on culture-based development in Greece. *The Journal of Regional Analysis and Policy, 46*(1).

Inne źródła

Wywiad z Wojciechem Woźniakiem i Bartoszem Kozłowskim w Radiu EM z dnia 8 stycznia 2017 r.

Wywiad z Wojciechem Woźniakiem w Radiu Silesia z dnia 2 września 2018 r.

Wywiad bezpośredni przeprowadzony z jednym z pomysłodawców i koordynatorów projektu Aktywne Zabrze – Łukaszem Pisiewiczem, Zabrze, 19.07.2022.

Capital of Local Communities and Its Accumulation

Abstract: The aim of the article is to present how to analyse the capital of a local community (commune) and the method of its accumulation on the basis of a case study. It was assumed that the capital of the local community consists of 7 components of capital: natural, human, cultural, social, political, financial and infrastructural, and its accumulation contributes to the socio-economic development of the commune and improvement of the living standard of its inhabitants, which in turn translates into an increase in its attractiveness and competitiveness.

The empirical implementation of the adopted goal was the preparation of a case study of the "Aktywne Zabrze" project. It was created on the basis of a direct interview with the project organizer and information from secondary sources.

Identification of community capitals used in the "Aktywne Zabrze" project and their mutual interactions allowed for the conclusion that the development of individual types of capitals and the interactions between them are decisive for accumulation in each type and for the commune's capital in general.

Keywords: local community, capital, capital accomulation.